

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

ГЕРАСИМОВА Ельвіра Миколаївна

УДК 141.7:330

**ЕКОНОМІЧНІ ЗНАННЯ
У ДИСКУРСІ СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ:
СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ**

09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2009

Дисертація є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор філософських наук, професор
Заблоцький Віталій Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
професор кафедри соціальної філософії
та філософії освіти.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Додонов Роман Олександрович,
Донецький національний технічний університет,
завідувач кафедри філософії;

доктор філософських наук, професор
Дротянко Любов Григорівна,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри філософії;

доктор філософських наук, професор
Скотна Надія Володимирівна,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені І. Франка,
декан соціально-гуманітарного факультету,
завідувач кафедри практичної психології.

Захист відбудеться 15.05. 2009 року о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 14.04. 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.В. Крохмаль

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна доба глобалізації та інформаційних технологій принципово змінює статус та силу впливу теоретичного знання. Засобом збереження та відтворення цивілізаційних засад суспільства були і є економічні знання. Вони водночас уособлюють прагматично-орієнтовану діяльність і глибинні духовно-ціннісні засади національного буття. Поступ кожної країни сьогодні визначається насамперед темпами розбудови «суспільства знань», умінням ефективно використовувати можливості наукового потенціалу. Україна має вагомі здобутки в багатьох сферах наукових досліджень, вітчизняні наукові школи є знаними у світі. Серед найголовніших завдань сьогодні є створення якісно нової системи підготовки високоосвічених спеціалістів постіндустріальної ери, які відповідатимуть вимогам і викликам часу. Зазначені завдання актуалізуються з огляду на дедалі активнішу участь України в загальноцивілізаційних процесах. А це, у свою чергу, вимагає поглибленого осмислення власної національної ідентичності в контексті глобалізаційних процесів, щоб знайти своє унікальне місце в ситуації швидкоплинних інновацій сучасного інтелектуального ландшафту. У цьому аспекті саме економічні знання є критеріальним виміром щодо оцінки спроможності країни та її системи освіти відповідати запитам епохи.

Ситуація ускладнюється тим, що в сучасних конкретно-історичних умовах складається новий економічний лад, який отримує назву неоекономіки. Він базується на феномені глобального монетаризму, втілення знань у реальні економічні проекти та фінансові інвестиції. Тому відкритою актуальною проблемою сучасної соціальної філософії стає аналіз очевидної суперечності між пріоритетом парадигми класичної моделі наукового пізнання економічних явищ, укоріненої в діалектичній теорії прогресивного економічного розвитку доіндустріальної та індустріальної епох, засадами якої є кількісно-якісний аналіз показників ефективності матеріального виробництва й використання природних ресурсів, та реальним механізмом функціонування світового господарства в глобалізаційному вимірі постсучасності, що має нелінійний відкритий характер моделювання процесів соціо-економічної динаміки.

Обґрунтована актуальність дослідження аргументується недостатнім станом наукової розробки означеної теми: на тлі значної кількості праць із різних аспектів формування і розвитку соціально-філософської теорії економічних знань їх трансформаційна природа у дискурсі становлення глобалізованого світу чітко не визначена. Домінантною тенденцією аналізу дискурсивної формалізації проблемного поля соціально-економічного дослідження в другій половині ХХ ст. стає напрям інтеграції багатьох аспектів розгляду дискурсу поза будь-якими дисциплінарними обмеженнями. Методологія теорії дискурсу стає специфічним перетином між постмодерністською філософією мови, семіотики, лінгвістики в сучасних її версіях, соціології знання та когнітивної антропології. Постмодернізм проникає в систему економічних наукових знань завдяки нетрадиційній методологічній концепції Д. Мак-Клоски та А. Крамера. Ця концепція побудована на застосуванні тих риторичних прийомів, які досить часто стають складовими

наукової практики дослідника: методологічний плюралізм, релятивізм тощо. На противагу чітко визначеному науковому модернізму Д. Мак-Клоски та А. Крамер протиставляють поняття науки як вільного ринку ідей, на якому, конкуруючі між собою, фахівці торгують «ідеальним» товаром. Але треба зауважити, що в жодному разі класика модерну не була відкинута. Теоретичний супротив стосувався, в першу чергу, до її тоталітарних методологічних стандартів, які вже становили перепону інтелектуальним можливостям на шляху досягнення істини, тому було запропоновано такий демократично-плюралістичний методологічний підхід у сфері дослідження економічних знань, який поєднує обидва зазначені напрямки.

Огляд наукових джерел свідчить про те, що сучасні вітчизняні науковці, такі як В. Андрущенко, В. Бех, Л. Дротянко, С. Куцепал, В. Лук'янець, В. Лях, М. Попович та багато інших, досліджують процес надання науковому дискурсу якісно нового формату, що безпосередньо впливає на сучасне оновлення методологічної культури. Звертаючи увагу на прийняті в літературі уявлення про категорію дискурсу, варто зазначити праці таких західних філософів як Е. Лакло, Ш. Муфф і Н. Феркло, в яких створюється дискурсна теорія на засадах соціального конструкціонізму, тобто дискурс існує як спосіб відтворення різноманітних соціальних механізмів, а в роботах А. Грамши, Л. Альтюссера та М. Фуко дискурс розглядається як можливість віддзеркалення процесів соціального світу.

У багатьох програмних роботах Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі розгортається процедура створення сучасного номодологічного проекту базових засад і принципів існування світу та здійснюється спроба сформулювати й ознайомити широкий загал науковців з категоріальним апаратом, методологічними принципами та механізмом функціонування зазначеної концепції. Актуальність введення в інтелектуальну практику досліджень таких нових концептів, як дискурсивна практика, недетермінізм, номадологія, ризома та інших обґрунтовується тим, що саме вони можуть стати базовими засадами всієї постсучасної філософії. Філософські побудови Ж. Дельоза, Ж. Дерріда, Ф. Гваттарі, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко, У. Еко часто називають просто постмодерними, але насправді вони носять більш глибинний характер, ніж це може здатися на перший погляд. Зазначені автори намагаються знайти й опрацювати не лише фактичний матеріал з позиції внутрішньо/зовнішнього підходу, а віднайти «точки зламу» існуючого ризоморфного середовища та виявити площу перетин між ними.

«Розуміння суті» економіки, інформаційно-комунікаційних технологій та техніко-виробничого процесу як пріоритетних основ розвитку глобальних соціально-економічних процесів та осмислення техніко-людських відносин здійснюється в працях Р. Арона, Д. Белла, Г. Беккера, І. Бекмана, З. Бжезинського, М. Блауга, Д. Бьюкенена, Ф. Броделя, М. Вебера, Дж. Гелбрейта, П. Козловски, А. Маслоу, Ж. Фурастьє, Ю. Хабермаса, М. Хайдеггера, К. Ясперса. Започатковують розгляд феномену сучасного суспільства, відмінною рисою якого стає втрата всіх реальних основ існування (світу праці та речей) та перехід у стан гіперреальності, Ж. Бодрійяр та Е. Тоффлер. Також треба зазначити роботи таких відомих російських науковців: Л. Бляхера, А. Бузгалина, В. Іноземцева, Л. Лєскова, Ю. Осипова, А. Панаріна, М. Чешкова, В. Яковця тощо.

Започатковується розгляд теоретико-методологічних засад сучасних економічних знань, у тому числі ресурсних можливостей національної системи економічної освіти в роботах таких вітчизняних економістів, як В. Бобров, В. Геєць, В. Євтушевський, А. Мазаракі, С. Мочерний, А. Шегда та багатьох інших. Проблематика синергетичних засад формування сучасної системи освіти в Україні досліджується такими вітчизняними філософами, як І. Добронравова, В. Кушерець, В. Лутай, І. Предборська, М. Романенко, В. Цикін, В. Шевченко та багатьма ін. Окремо необхідно зазначити появу певної кількості робіт, які пропонують на основі сукупності світоглядно-методологічних теорій і практик професійні за своєю природою освітні проекти. Вагомими є розробки українських вчених-економістів, які займаються проблемами дослідження історії економічної думки в Україні, наприклад, праці В. Базилевича, В. Боброва, А. Гальчинського, В. Гейця, С. Злупка, П. Леоненка, П. Юхименка, І. Коропецького. Питанням сучасної методології соціально-економічного пізнання присвячені монографії В. Арутюнова, А. Мазаракі, С. Мочерного, А. Філіпенка; у роботах таких авторів, як А. Герасимчук, С. Росовецький, З. Тимошенко, на основі аналізу східнослов'янських літературних пам'яток здійснюється спроба осмислити господарський та управлінський досвід наших пращурів, що дає можливість врахувати національну специфіку економічного поступу країни.

Безпосередніми першоджерелами при вирішенні проблем національного характеру економічних знань у дослідженні стали твори В. Вернадського, І. Вишенського, І. Галятовського, І. Гізеля, М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Зібера, М. Костомарова, П. Куліша, В. Липинського, І. Лисяк-Рудницького, митр. Петра Могили, С. Подолинського, Ф. Прокоповича, І. Пулюя, М. Туган-Барановського, Д. Чижевського, І. Франка та інші роботи відомих українських мислителів різних історичних епох.

Отже, новітня теорія економічних знань характеризує кількісні та якісні параметри світової системи соціально-економічних координат, визначає напрями, принципи та механізми їх перетворень. Але при аналізі досліджень провідних вітчизняних і зарубіжних науковців було з'ясовано, що особливої уваги потребують дослідження субстанціональних засад соціально-економічного процесу та механізму функціонування дискурсивних практик як способу знакового закріплення соціокультурних смислів економічних знань, а також теоретико-методологічних засад і принципів формування адекватної соціально-економічної парадигми для країн, що з різних причин не встигають за динамікою глобальних процесів і не зможуть не тільки не одержати дивідендів у результаті сучасних перетворень, а й опиняться на узбіччі цивілізаційних процесів.

Необхідність поглиблення наукової розробки зазначених проблем з урахуванням специфіки системних трансформацій вітчизняного соціально-економічного простору на фоні переходу до постіндустріальної фази розвитку світової спільноти зумовила вибір теми, визначила мету і завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в межах комплексної бюджетної програми «Філософсько-освітня

думка Лівобережної України» (державний реєстраційний № 0105U001870) та в рамках науково-дослідної програми Чернігівського державного інституту економіки і управління «Економічні знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз» (державний реєстраційний номер № 0107U007762). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова 22 квітня 2006 р. (протокол № 5).

Метою даного дослідження є розробка та обґрунтування цілісної соціально-філософської концепції економічних знань у дискурсі становлення глобалізованого світу.

Для досягнення поставленої мети сформульовані такі **завдання**:

- з'ясувати процедуру дискурсивної формалізації проблемного поля соціально-економічного дослідження;
- здійснити соціально-філософський аналіз дискурсу глобалізованого простору сучасної соціо-економічної динаміки;
- проаналізувати теоретико-методологічні засади дослідження природи і функцій економічних знань;
- обґрунтувати національну специфіку стильової поліфонії інтерпретації економічного буття в українському інтелектуальному дискурсі;
- проаналізувати процес становлення та смислового навантаження неоекономічних знань у постіндустріальну епоху та встановити його понятійно-категоричний апарат;
- дослідити праксеологічний аспект суперечностей евристичного простору сучасної економіки;
- виявити місце людського потенціалу та інтелектуального капіталу в сучасній національній системі економічних знань;
- встановити основні параметри інноваційного механізму взаємодії теоретичного змісту національного освітньо-економічного процесу з його практичною відповідністю сучасним вимогам світового ринку праці;
- розкрити сутність філософсько-антропологічного виміру економічних знань у XXI столітті;
- обґрунтувати теоретико-економічну матрицю трансформаційних векторів смислового поля неоекономічної діяльності в Україні на початку третього тисячоліття.

Об'єктом дисертаційного дослідження є економічні знання як багатовимірне уособлення соціальної реальності.

Предметом дослідження є трансформаційна природа економічних знань у дискурсі становлення глобалізованого світу.

Методологічна основа дослідження зумовлюється проблематикою поставлених завдань, об'єкта та предмета соціально-філософського аналізу, характером і джерелами отримання необхідної інформації, положенням про те, що науково-технологічна специфіка економічних знань займає унікальне становище між філософською методологією та спеціальними методами економічних наук. Наш науковий аналіз має на меті продемонструвати процес розширення змісту та практичного застосування в теорії таких методологічних принципів, як поліфонізм

або гармонійне багатозвуччя ідей, діалогізм як створення смислового простору співіснування думок, когнітивний креатив, який сприяє (завдяки ціннісному навантаженню сучасних інформаційних технологій) ефективній результативності економіко-господарських трансформаційних процесів і створенню нових соціально-економічних форм суспільного буття.

Провідною в дисертаційній роботі виступає теорія та метод дискурс-аналізу, застосовуються методи компаративного аналізу, герменевтичний, структурний, системно-логічний, аналітичний, синтетичний метод, метод конференції ідей. Усі вони виходять не з пріоритету дослідження матеріальних основ і виробничих відносин економіко-господарського процесу, а перебувають в межах соціально-філософського аналізу відношень та зв'язків базових складових економічного виміру соціальної реальності.

Метод економічного синергізму забезпечує дослідження механізму функціонування світового господарства в невизначених умовах епохи глобалізації. Метод інтуїтивних стратегій використовується для дослідження образу ризоморфного соціально-економічного середовища, оскільки він враховує фактор впливу необмеженого інформаційного простору та новітніх інноваційних технологій на пізнавальну діяльність. Методи соціального моделювання застосовувалися для прогнозування результативності змін у системі «економічна освіта – інноваційний комплекс технологій – ефективний господарський механізм» під впливом процесів територизації/детериторизації та стратегічних орієнтирів економічного поступу суспільства.

За допомогою обраної методології в процесі вирішення поставлених завдань були отримані результати, що складають зміст **наукової новизни даного дослідження** і в сукупності репрезентують адекватний образ дискурсивності сучасних економічних знань в процесі глобалізаційних перетворень світового господарства в його основних вимірах і формах. Визначальним стрижнем цієї концепції є процедура становлення номодологічного проекту теорії, методології та механізмів існування соціально-економічної сфери буття постіндустріального суспільства, яка базується на принципових засадах практики формування неоекономіки в умовах пластичного ризоматичного середовища.

Ця концептуальна новизна конкретизується в наступних положеннях, що виносяться на захист.

Вперше:

– здійснено цілісний соціально-філософський аналіз феномену дискурсивної формалізації проблемного поля економічних знань, що виступає не тільки уособленням процедури самоузгодження тексту, під якою розуміється формально фіксована знакова конструкція економіко-господарського буття, але й єдиним способом актуалізації потенційних соціокультурних смислів економічних знань. Доведено, що механізм функціонування інтелектуальних дискурсивних практик уможливорює процедуру формування смислового поля, у межах якого тлумачаться й освоюються субстанціональні начала, методики та моделі економіко-господарської діяльності певної спільноти;

– висвітлено процес саморозгортання глобалізованого світу як головної умови становлення якісно нових економічних знань; доведено, що в індустріальних і доіндустріальних фазах суспільного поступу кінцевим результатом функціонування господарської системи була форма вилучення та перерозподілу економічних благ, тоді як сучасні засади (методики і принципи) неоекономіки постіндустріальної фази спрямовуються не стільки на удосконалення самого способу виробництва, скільки на розширення можливостей створення нових способів функціонування соціально-економічного континууму;

– розкрито соціально-епістемологічні принципи дискурсивної практики існування сучасної конфігурації економічних знань як механізму співвідношення смислу та форми істини, а також способу семантичного рівня вияву економіко-господарського буття. Доведено, що тільки економічні знання створюють можливості уречевлення енергії людей в результатах як безпосередньо виробничій, так і умовно-символічній економіко-господарській діяльності;

– обґрунтовано результати соціокультурної неодетермінації дискурсивних практик економіко-господарського буття в процесі формування своєрідного національного інтелектуального стилю, способів його вияву та ризоматичної організації, доведена неефективність технократичної стратегії соціально-економічного розвитку та пріоритету утилітарно-прагматичної цінності прогресу в умовах сучасної глибинної ацентричної теоретико-методологічної суперечності в системі економічних знань. Такий підхід надає можливості компенсувати зростаючі втрати в дискурсі смислу та цільових перспективах новітніх трансформацій, їх людинознавчого та аксіологічного виміру;

– обґрунтовано сучасний номадологічний проект формування теоретичних засад, методологічних принципів та механізмів існування соціально-економічної сфери буття в умовах процесу глобалізації; доведено, що архітектоніка категоріального апарату сучасної економічної науки не може мати жорсткої структури та організаційно відповідає принципам функціонування ризоми. Тобто фундаментальні економічні категорії набувають полісемантичності відповідно до «вільної гри структури» неоекономіки, тим самим забезпечуючи формування нового типу легітимізації сучасних наукових економічних знань;

– виявлено й аргументовано, що в процесі формування глобальної системи соціально-економічних координат головного змісту набуває ризоморфне середовище, яке утворюється з оновленого смислу таких базових категорій економічного знання як вартість, сучасну основу якої складають аксіологічно-орієнтовні принципи. Багатство розглядається з точки зору змісту економічної справедливості; змінюється пріоритетний вплив основного капіталу на інформаційні фактори, а випуск продукції, як головний результат економіко-господарської діяльності «старої» економіки дедалі більше поступається місцем інформаційним і нематеріальним благам в неоекономіці. Класичний зміст праці поступово перетворюється на категорію людського капіталу, причому найбільших зрушень процес становлення неоекономіки вимагає від ринків праці, оскільки зміни структур виробництва спричинять глибинні зміни у структурі зайнятості. Доведено, що саме смислові перетворення у зазначених базових категоріях утворюють понятійно-

категоріальну матрицю економічних знань та стають методологічною основою дискурсу глобалізованого світу.

Набуло подальшого розвитку:

– розуміння концептуального поєднання структурованого характеру соціально-економічних дискурсивних практик і порядку дискурсу з антиструктурним змістом ризоматичної концепції завдяки розгортанню теорії after-postmodernism. Доведено, що суб'єкт поступово змінює своє місце існування з точок перехрещення дискурсивних і соціальних практик на позицію їх активного відтворювача, що надає можливість створення пластичної конструкції ризоморфної мережі;

– на підставі аналізу продуктивного характеру досліджень функціонально-сміслових аспектів сучасного менеджменту освіти запропоновано методологію підвищення ефективності економічної освіти на принципових засадах теорії людського капіталу та альтернативних освітніх формах, методиках і технологіях. Вперше розроблено механізм функціонування моделі національного освітньо-економічного процесу в Україні на основі використання можливостей конфігурованого синергійного ефекту;

– уявлення про суперечності існування евристичного простору організації людської практики в сучасному світовому господарстві. Доведено, що роль інтелектуального капіталу щодо основного капіталу постійно зростає, а той факт, що цим капіталом володіти неможливо, створює унікальну ситуацію, коли визначальними показниками стабільного економічного розвитку стає не загальний обсяг продуктивності праці, а принципово нова якість комунікації у межах виробничої системи. Відповідно обґрунтовані шляхи подолання універсального характеру соціалізації суб'єктом економіко-господарської діяльності у постсоціалістичних країнах;

– розкрито специфічні характеристики способу буття національних форм економіко-господарських відносин і соціальної структури суспільства в контексті єдиного процесу антропогеоценозу та обґрунтовано можливості ефективного використання потенціалу економіко-антропологічної дискурсивної практики як базової засади інтелектуальної перебудови соціокультурних систем;

– проаналізована сучасна теоретико-економічна матриця трансформаційних процесів в Україні як ризоматична соціально-філософська інтерпретація сучасних економічних моделей та методологій. Доведено субстанціональну рівнозначність можливостей неокейнсіанських, неокласичних, інституціональних моделей становлення ринкової економіки у дискурсі глобалізованого світу, а також моделей економічного зростання на пріоритетних засадах використання можливостей теорії людського капіталу.

Уточнено:

– на основі ідей образного сприйняття істинного смислу антиномічності українського соціально-економічного поступу запропоновані принципово нові гуманітарні засади та діалогічні моделі як способи створення смислового простору співіснування думок в архітектоніці національних економічних знань;

– тенденцію обмеженого характеру розвитку неоекономіки завдяки неможливості точного аналітичного прогнозування результатів економіко-господарської діяльності та невизначеності понятійно-категоріального апарату;

– за допомогою компаративного аналізу уточнено принципові засади системи господарювання й отримання прибутку. На противагу теоретичному положенню про економіко-механістичне сприйняття людської праці у таких зарубіжних економічних вченнях як марксизм, кейнсіанство, монетаризм, українськими мислителями XIX – поч. XX ст. була запропонована енергетико-інформаційна або синергетична методологія осмислення суті доданої вартості, яка виходить із пріоритетного статусу людини і суспільства в системі космічного енергообміну.

Теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження. Отримані результати дають обґрунтоване цілісне уявлення про образ дискурсивності сучасних економічних знань в процесі глобалізаційних перетворень світового господарства в його основних вимірах і формах. Це дозволяє розширити можливості теоретико-методологічного аналізу проблематики сутності соціально-економічного поступу, його основних рушійних сил та напрямків соціалізації українського суспільства, забезпечити інваріантною ціннісною характеристикою різні наукові версії безперервного процесу модернізації спеціалізованих економічних знань.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в ефективності їх використання в контексті формування сучасних національних соціально-економічних програм розвитку; впровадженні інноваційних моделей і технологій в систему вищої економічної освіти; створенні можливостей прогнозування соціогуманітарних наслідків системних трансформацій в сучасному українському суспільстві.

Методологічні підходи та сформульовані за їх допомогою теоретичні положення та висновки можуть бути використані фахівцями з філософії, економіки, політології, культурології, педагогами й істориками при дослідженні тем соціально-економічного характеру. Результати дисертаційної роботи можна залучати при створенні державних і відомчих соціально-економічних програм, у викладацькій роботі в навчальних закладах України, а також для масової популяризації національної соціально-філософської та гуманістичної спадщини, традицій української господарської культури.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, практичні висновки та рекомендації, викладені в дисертації, обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, на низці наукових та науково-методологічних конференціях, зокрема, на таких Міжнародних науково-теоретичних конференціях: «Вища освіта України і постнекласична наука: можливості синергетичного наближення» (Київ, 2002); «Філософія та історія філософії» (Київ, 2003); Синергетичних читаннях пам'яті Іллі Пригожина (Київ, 2003); «Духовна спадщина Лівобережної України: соціально-філософський зміст природи суспільства, релігії та освіти» (Чернігів, 2007); «Соціокультурна інтеграція в контексті викликів XXI століття» (Київ, 2007); «Лівобережна Україна у Всеукраїнському філософсько-культурному вимірі» (Чернігів, 2007); «Педагогіка вищої школи: методологія,

теорія, технології» (Рівне, 2007); II Міжнародному конгресі «Українська освіта у світовому часопросторі» (Київ, 2007); «Дні науки філософського факультету – 2008» (Київ, 2008); «Філософія освіти у контексті історико-філософського знання» (Дніпропетровськ, 2008); «Освіта, наука та виробництво у регіональному розвитку» (Чернігів, 2008); на Всеукраїнських наукових конференціях «Гармонізація науки і вищої освіти в умовах інформаційного суспільства» (Київ, 2008); «Вища освіта України у світовому континуумі» (Полтава, 2008), «Імперативи розвитку України в умовах глобалізації» (Чернігів, 2008).

Публікації. Основні положення, ідеї і висновки дисертаційної роботи оприлюднені в 1 монографії, у 38 авторських публікаціях, серед яких 22 статті в наукових виданнях, що визнаються ВАК України як фахові з філософських наук.

Кандидатська дисертація на тему «Проблема людини у філософії Лазаря Барановича» була захищена в 1998 році. Матеріали кандидатської дисертації у тексті докторської не використовуються.

Структура дисертації зумовлена специфікою її предмета та логікою розкриття теми, а також метою та головними завданнями дисертаційного дослідження. Дисертація складається із вступу, шести розділів, поділених на двадцять два підрозділи, висновків і списку використаних джерел (529 найменувань). Загальний обсяг дисертації – 460 сторінок, основна частина – 419 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, аналізується ступінь розробленості та формулюється проблемна ситуація дослідження, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання та зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами, наводяться положення, що претендують на наукову новизну та виносяться на захист, демонструється теоретична і практична цінність отриманих результатів, зафіксовані форми апробації результатів дослідження, описується структура і обсяг дисертаційної роботи.

У розділі 1 «**Філософсько-економічний контекст дискурсу глобалізованого світу**» на тлі загальної характеристики сучасного світового контексту трансформацій, який характеризується численними перехрестями структурних соціально-економічних дискурсів, визначаються якісно нові умови процедури формування та механізмів функціонування економічних знань. Зміна наукових парадигм та інші значні трансформації в духовній ситуації історичних епох супроводжувалися не тільки конфліктами між рядом дискурсивних метамов, але й появою можливостей встановлення та розвитку нових проектів у рамках дискурсивних практик.

У підрозділі 1.1. «**Дискурсивна формалізація проблемного поля соціально-економічного дослідження**» наголошується на тому, що категорія «дискурс» у сучасному міждисциплінарному розумінні інтерпретується як семіотичний процес, коли смисл тексту може мати певну кількість варіантів об'єктивізації та набуває

можливості свого прояву в формі дискурсивних практик. Якщо мова організована у відповідності зі структурами, які властиві висловлюванням людей в різних сферах соціального життя, то прикладом такої структури може бути значення «економічного дискурсу». Він є не тільки способом відображення структурних засад реального економічного буття у варіантах ідентичності та особливого способу спілкування людей у соціально-господарських взаємовідносинах, а й відіграє активну роль в їх створенні та функціонуванні. Доведено, що дієва форма реалізації економічного дискурсу забезпечується завдяки механізму функціонування інтелектуальних дискурсивних практик соціально-економічної сфери буття. Вони уможливають процедуру формування смислового поля, у межах якого освоюються субстанціональні начала, моделі та принципи економіко-господарської діяльності певної спільноти.

Опрацьовується ідея, що найбільш продуктивним вирішенням такої теоретико-методологічної ситуації в системі досліджень визнається пропозиція розуміння сучасних соціально-економічних складових не як однозначно визначених сутностей, а як перехрещення таких багатогранних економічних процесів і відносин, що набувають вигляд ліній вислизання ризоморфного середовища, а також зовнішніх і внутрішніх процедур у мові. Формується цілісна комунікативна структура та її оточення, а фактично така система дискурсивних практик, в якій комунікація, набуваючи статусу соціально-економічного дискурсу, водночас продовжує своє існування тільки завдяки йому.

Автор стоїть на позиції, що розгортання номадологічного проекту не заперечує своєю появою загальні риси класичної метафізики презумпції та поступово формує комплекс своїх альтернативних постулатів, таких як ацентризм, недетермінізм, категорія «структури» замінюється поняттям «ризоми». Відповідно, характерними ознаками неоекономічних знань стають процес зникнення їхньої ієрархії, надання всім факторам впливу субстанціонально-рівноправного статусу, розмивання наукового змісту основних економічних понять та лінгвістичний плюралізм категоріального континууму, здійснюється подолання логіки бінарних опозицій та зміна форм інтелектуальної практики. Обґрунтовується ідея, що креативний потенціал зазначених підходів формує підґрунтя та перспективи продуктивного дослідження механізму функціонування дискурсивних практик економічних знань, по-перше, завдяки теоретико-методологічним можливостям номадологічного проекту здійснюється процедура смислового навантаження неоекономічних знань; по-друге, використання ризоматичних принципів і механізмів як способів перетворення створює додаткові дослідницькі умови для аналізу соціально-економічного буття людини.

У підрозділі 1.2. *«Специфіка дискурсу глобалізаційного простору сучасної соціо-економічної динаміки»* акцентується увага на таких визначальних аспектах існування сучасного світового господарства, як багатовекторність суспільного поступу, завдяки нерівномірності у соціально-економічному розвитку країн та констатація того факту, що технологічна реальність є знаковою характеристикою глобального процесу становлення економіки знань. Зауважимо, що сучасне поняття «технології» не просто означає технологію виробничих процесів, а включає в себе

розуміння технологічних «першооснов», які пов'язані з науково-практичним рядом функціональної системи та її методологічним забезпеченням.

Показано, що специфіка дослідження економічних знань, з погляду співвідношення істинності класичної та технологічної форми наукових знань, передбачає наявність альтернативних можливостей, кожна з яких може здійснюватися відповідно до актуалізації тих чи інших обставин та умов. Відмінність між технологічним світом існуючих речей і класичним науково-теоретичним порядком позначена можливістю принаймні двох інтерпретацій економічних знань у дискурсі формалізації: 1) коли йдеться про теорію класичних теоретичних знань, підґрунтям яких є переважно знакова підстава, то мається на увазі безліч уявних альтернатив; 2) коли йдеться про реальність предметну, яка складає основу технологічного характеру економічних знань, то число альтернатив суттєво обмежується, тому що вони пов'язані із конкретним інформаційним і матеріальним станом заданої системи. Отже, виникає потреба створення відповідної системи координат.

Обґрунтовується ідея, що саме «технологічні» можливості знань надають необмежений простір для створення та конструювання ймовірних світів. Сучасний характер методик та принципів неоекономіки спрямовується не стільки на удосконалення самого способу виробництва, скільки на перспективу створення способів функціонування соціально-економічного континууму. Вирішити завдання такого рівня «складності» звичайними засобами традиційної методології неможливо, тому дискурсивність як феномен, що наділений іманентним потенціалом самоорганізації, має здатність до випадкових флуктуацій, чим заперечує парадигму традиційного детермінізму.

Доведено, що недетермінізм стає теоретичним продуктом концепції детермінізму нелінійного типу, але він жодним чином не знищує принципи лінійного існування системи, головним його призначенням є позбавлення системи статусу тоталітарності. Розглядаючи лінійність економічних процесів як один з аспектів нелінійності, підкреслюється, що інтервали між станами біфуркацій заповнюються детермінаційними аспектами аналогічно ризоматичним лініям вислизання, які до моменту свого розриву можуть мати лінійний характер існування. Поєднання зазначених процесів, на думку автора, стає можливим при застосуванні концепції нонсенсу Дельоза.

У підрозділі 1.3. *«Віртуалізація економічної свідомості в умовах глобалізації»* звертається увага на те, що окремою проблемною симптоматикою сучасних економічних знань стає наявність багатьох її теоретичних конструкцій завдяки феномену віртуальної реальності. Підкреслено, що гуманітарна теорія сьогодення відпрацьовує в галузі дослідження віртуальної реальності міждисциплінарний підхід, у результаті якого вона набуває характеру неіснуючої, але можливої дійсності. Автор доходить висновку, що необхідною складовою розгортання номадологічного проекту в умовах трансформації світового господарства є вплив процесу віртуалізації економічної свідомості на практику перетворення емпіричного рівня соціальної реальності. Подібний підхід забезпечує економічним суб'єктам можливість утримати кризовий характер реальної

господарської ситуації в стані до-проблемності, розробляти та застосовувати варіанти протидії, у тому числі загальмувати на деякий час ті негативні соціально-економічні наслідки, які тільки починають набувати суспільних контурів, з метою їх плавної перехідної адаптації.

Показано, що трансформаційні ускладнення соціально-економічної повсякденності стимулювали пошуки можливостей створення моделей контрольованих світів, якими власник і користувач програмного забезпечення здатні маніпулювати за своїм вибором, через це віртуальне конструювання реальності набуває характер рефлексії. Але в інформаційно-уявному світі будь-яка подія мислиться рівнозначною в ряді інших, а відтак процес віртуалізації свідомості не тільки не дає змогу прослідкувати закономірність подій, але навіть не розглядає причину джерелом їх народження, через що й немає відповідальності за можливі наслідки. Виникає так званий стан «ковзання по поверхні», який припускає змішування повсякденного досвіду минулих економічних епох і дозволяє вигадливу імітацію життєво-господарських вражень людини. Доведено, що основними засобами такого означення стають колаж і монтаж, які відповідають за побудову подібної структури. Колаж спочатку оформляється як техніка мозаїчного комбінування ряду модулів, він знаходить статус універсального способу організації текстового та в цілому культурного простору, уособлюючись у такому семантично сполученому концепті як ризома. Далі він набуває форми бриколажу як моделювання конструкцій з елементів, що належать до принципово різнорідних сфер предметності та конститууються у процесі хвильового нашарування в єдиному значенневому просторі альтернативних культурних кодів чи змістів. Тут вже не матриця пояснення, а нібито «промацування» можливих меж, блукання серед сполучених змістів стають суттю віртуалізації економічної свідомості, причому такий поліфонізм не знімає їх непогодженості з орієнтаціями повсякденності.

У підрозділі 1.4. *«Становлення соціально-філософської теорії економічних знань»* з'ясовується ступінь вивчення теми дисертації в науковій літературі, закладаються концептуальні основи дисертаційної роботи. Дисертантка здійснює аналіз становлення теорії економічних знань, її підходи і концепти на прикладі творів представників західної, російської та вітчизняної філософської та економічної думки, які відносяться до зазначеної проблематики, зупиняючись детальніше на дослідженнях, що мають найбільш знаковий характер.

У розділі 2 *«Теоретико-методологічні засади дослідження природи і функцій економічних знань»* презентуються соціально-епістемологічні принципи дискурсивної практики існування сучасної конфігурації економічних знань як способу співвідношення смислу, форми істини та способу семантичного рівня прояву економіко-господарського буття. Встановлено принципові засади та моделі соціально-філософського методологічного плюралізму архітекτονіки економічних знань в контексті сучасних дослідницьких програм. Доведено, що сучасна методологічна ситуація в системі економічних знань характеризується різноманітністю наукових позицій та наполегливістю кожної школи у доведенні своїх пріоритетів, завдяки чому діалог між ними набуває складного та практично безперспективного характеру. У зв'язку з цим, фактично нівелюється значення

загальнотеоретичних принципів наукового підходу, а пізнання «незнання» набуває творчого індивідуального характеру та передбачає різні форми істини.

У підрозділі 2.1. **«Економічні знання як вимір економічної реальності: сучасна конфігурація»** розкриваються основні умови соціально-епістемологічного аналізу: вплив теоретико-методологічних надбань філософії, науки та епістемології на розвиток економічних знань; явні або латентні впливи таких соціально-культурних факторів, як багатоваріантність економічних мотивацій в культурах різного типу, принципи соціального порядку, вплив держави на економічні процеси, уявлення певного суспільства про цілі економічного розвитку та шляхи їх досягнення; врахування постійного тиску на базові принципи та механізми функціонування наукових економічних знань з боку певних соціальних груп або окремих економічних суб'єктів за умови практики реалізації особистих господарських потреб.

Обґрунтовано ідею, що поняття економічної істини не можна розглядати окремо від загального епістемологічного контексту, тому визначення істини не зможе позбутися метафізичної складової до тих пір, доки не будуть чітко сформовані уявлення про науково-теоретичну послідовність. Координація різних наукових рівнів (мовного, ментального, фактуального) не враховує особливостей кожного типу наук, які їх забезпечують, і тому не може бути достатньою для визначення істинності знань. Головна відмінність економічних наук полягає в тому, що вони мають справу не з причинно-наслідковою детермінацією в рамках часових модусів, а з ціннісно-цільовими мотиваціями вчинків людей, тобто стосовно прагматичних наук необхідно знаходити додатковий критерій істинності. У зв'язку з цим, доведено такі положення: 1) знайти абсолютні критерії істинності неможливо, тому що їх не існує; 2) головним моментом у визначенні істинності знання вважається не їх відповідність фактичному матеріалу, а специфічна конфігурація методів обґрунтування; 3) процедура пізнання для економічної науки пов'язана з неточністю у прогнозуванні економічних наслідків тієї чи іншої програми розвитку та неможливістю здійснення контрольних експериментів; 4) вагомий вплив на процес пізнання економічних явищ здійснює ідеологічний чинник. Автор стоїть на позиції, що проблематика способу існування економічної ідеології вирішується тільки в рамках дискурсивної практики за принципом функціонування серед інших практик. Критичний дискурсивний аналіз надає можливість дослідити механізми напластувань ідеологічних викривлень з метою розуміння дійсності без зовнішньої вуалі та забезпечує отримання економічними суб'єктами можливості змінювати такі механізми за принципово іншими правилами.

Отримані висновки забезпечують конкретизацію двох підходів до можливостей здобуття істинних економічних знань в сучасному когнітивному капіталізмі: перший частіше використовується економістами та полягає у тому, що пріоритетна роль належить інституційним відносинам та логіці дій учасників цієї системи. Відповідно, вивчаються механізми функціонування економічної системи, але не надаються відповіді про вплив економічних суб'єктів на структурні зміни та способи пристосування до них у вигляді моделей поведінки. Другий підхід визначається дослідженням базового конфлікту всередині капіталістичного способу

виробництва та з'ясовуються шляхи його подолання. Проблемність ситуації полягає в суперечності пріоритету парадигми класичної моделі наукового пізнання економічних явищ доіндустріальної та індустріальної епохи, яка базується на діалектичній теорії прогресивного економічного розвитку, з реальним нелінійним механізмом функціонування світового господарства у глобалізаційному вимірі постіндустріальної епохи, що має відкритий характер моделювання процесів соціо-економічної динаміки.

У підрозділі 2.2. *«Мультипарадигмальність сучасних економічних знань»* встановлено засади, методи та моделі соціально-філософського методологічного плюралізму архітектоніки економічних знань в контексті сучасних дослідницьких програм. Показано, що в економічній науці історично було сформовано три основні парадигми знань – вартості, корисності та соціальної теорії, на основі яких у контексті сучасних тенденцій розвитку світової економічної думки окреслюється специфіка конфігурації складових соціальної та гуманістичної метапарадигм. Доведено, що гуманітарні засади стосуються суб'єктивної мотивації об'єктивного процесу економічного пізнання, вони виступають як пізнавальний сегмент суспільства в той час, як методологічні принципи залишаються пов'язаними із дослідницьким процесом і логіко-сисловою організацією його результатів. Відповідно, сутнісні характеристики та принципи дослідження економічних знань можуть аналізуватися тільки на основі дуалістичного підходу. Можливості забезпечення його надають результати вирішення двох проблем: перша пов'язана з самою природою методології дослідження, а друга – з аксіологічним значенням не тільки методологічної нормативності як загальної норми науковості, а й універсальності методологічної програми самого дослідника.

У зв'язку з цим завжди існує розрив між реальним дослідницьким процесом і сталими нормами наукової діяльності або зразками його послідовності, тому такий процес має багатоваріантний і метапарадигмальний характер, а цінності, за виразом Т. Куна, визначаються третім видом дисциплінарної матриці. Наголошується, що той розрив, котрий сьогодні постійно виявляється між нормами пізнавального процесу та «відхиленнями» у поведінці вчених, демонструє необхідність перегляду попереднього нормативного стандарту та фіксує поворот у бік гуманітарних наукових засад. Відповідно, автором було визначено та сформульовано оригінальні гуманітарні засади сучасної методології економічного пізнання.

Проблема розуміння, а значить вивчення тексту – завдання герменевтики, але адекватність розуміння визначається світоглядною позицією особистості, яка бере участь у виробництві та споживанні текстової конструкції. Саме цим визначається унікальний статус вченого, у якому має співвідноситися об'єктивний характер дослідження та світоглядні уявлення і моральні принципи дослідника, але головним результатом поєднання цих двох підходів стає досягнення істини. У зв'язку з цим дискурс виступає у формі аргументованого діалогу, тим самим попередній проблемний характер критичної теорії набуває значення продуктивних наукових досліджень. Зазначений консенсус не може припинити гру мови, без якої не існуватиме комунікація людей, але він утримує її у стані спокою деякий час, що надає можливість скоректувати вектор соціально-економічного поступу суспільства.

У підрозділі 2.3. *«Діалогові моделі в методології розуміння економічних процесів»* досліджуються сучасний діалоговий характер економіко-господарських відносин, діалогові моделі та методики діалогічності. Доведено положення про те, що вони уособлюють собою своєрідний критерій істинності сучасної теорії аргументації як раціональний засіб переконання та демократично орієнтованої наукової форми існування економічних знань, оскільки вироблені ними результати використовуються різними соціальними групами населення як ресурс для захисту своїх теоретико-економічних поглядів і реально-життєвих господарських інтересів.

Автор пропонує аналіз трьох загальних груп діалогових моделей в системі методології економічної науки: перша стосується характеристики і динаміки внутрішньо наукової комунікації; друга уособлює еволюцію структур комунікації між наукою і суспільством; третя – між науковим економічним знанням та практикою їх реалізації, тобто між виробництвом економічних знань, їх розповсюдженням та ефективністю їх практичного застосування у господарському житті суспільства. Всі зазначені моделі мають ціннісно-орієнтований характер, оскільки виробляють необхідний науковий продукт на замовлення конкретних соціальних груп, тобто вони стають інструментом для покращення якості соціально-економічного рівня життя населення своєї країни.

Доведено, що економічні знання конструюються та формуються в ході діалогічної взаємодії вчених, влади, населення і не можуть розглядатися як фіксована категорія, скоріше вони є процесом конструювання смислів всередині певного соціального або особистого контексту, що підтверджує їхню гуманітарну цінність та направленість. Метою діалогових моделей стає з'ясування в системі економічних знань не тільки істинності їхніх положень, а й визначення конкретної суспільної корисності отриманих результатів.

У розділі 3 *«Український національний стиль економічних знань»* аргументується положення про те, що суспільство звертається до філософсько-методологічного аналізу сфери соціально-економічного буття тоді, коли для нього стають незрозумілі перспективи суспільного поступу, коли воно потребує реформації існуючої системи соціально-економічних зв'язків, коли йому потрібні новітні засоби активізації людських ресурсів, які б включали в себе використання позаекономічних стимулів. Багатоваріантність стилю прояву економічного буття впливає з необмеженого простору смислів, а тому втрата орієнтації в процедурі смислоутворення базових категорій завжди призводить до деформації традиційної системи цілей і цінностей економічного буття, що були притаманні українській спільноті. Саме тому активізується пошук своєрідних форм організації економіко-господарської діяльності у найширшому значенні цієї категорії для кожної національної соціально-економічної системи з урахуванням особливого історичного досвіду, культури, менталітету, своєрідних принципів і засобів життєзабезпечення, матеріальних і духовних надбань кожного суспільства, досягнутих протягом багатовікового існування.

У підрозділі 3.1. *«Стильова поліфонія інтерпретації економічного буття в українському інтелектуальному дискурсі»* розкривається ефективність використання в сучасних наукових дослідженнях культурологічних та

герменевтичних методик у дослідженні такого соціокогнітивного феномену, як економічне буття. Стимулюється процес пошуку й обґрунтування таких понятійних структур, які б дозволяли зафіксувати реальну багатовимірність соціально-економічних наук, їх заглиблення у конкретні соціальні, культурні та історичні контексти. Одними з таких понятійних структур стають «стиль», «стильові особливості», «наукові образи», «світоглядні детермінанти». Незважаючи на певну метафоричність, суб'єктивність та полісемантичність даних понять, вони дозволяють досить адекватно визначати як предметні, методологічні, так і соціально-ціннісні характеристики складноорганізованих об'єктів теоретико-філософського аналізу.

Демонструючи дослідження ефективності прояву економічного буття за допомогою виключно статистичних та інших кількісно-якісних показників економічної сфери діяльності, з'ясовано, що обмежується не тільки його соціокультурний сенс, який включає в себе систему професійних знань та навичок, економіко-господарські норми, цінності, символи, які є необхідними для виконання економічних ролей, а порушуються й основні принципи самореалізації та трудової мотивації індивіда. Зникає взаєморозуміння між діючими суб'єктами у сфері економічної культури та психології, відбувається процес деформації структур життєдіяльності людини. Доведено, що фактично стиль теоретичних досліджень залежить не стільки від предмета, скільки від дослідника, його вміння логічно мислити, «схоплювати» суть дійсності та текстологічно структурувати свої думки.

У підрозділі 3.2. **«Особливості ментальної структури економічних знань в Україні»**, розкриваючи проблематику особливостей ментальної структури як детермінанти концепції економічних знань в українській соціальній філософії та здійснюючи аналіз її аксіологічних трансформацій в системі виробничих відносин, автор стоїть на позиції, що основу національної парадигми економічних знань створює власне національно-сміслові поле економічного поступу, яке будується на традиціях, світорозумінні, історичному досвіді, мові, цінностях і цілях кожного народу. Підкреслено, що специфіка формування національних економічних знань пов'язана з феноменом їх «безначальності» у тому сенсі, що національно-культурні засади того чи іншого народу не завжди чітко проглядаються у письмових текстах. Джерелами дослідження первинних економічних уявлень, як і всіх інших світоглядних засад, були язичницькі вірування, слов'янська міфологія, пам'ятки археології, християнсько-богословські трактати.

Показано, що дослідження праукраїнських національно-культурних економічних чинників не є поверненням до давніх історичних подій та матеріальних підтверджень господарської діяльності, а створює основу збереження економічно-раціонального світогляду нації та найбільш продуктивних господарських традицій народу, що є природним не тільки для українського, але й для кожного народу в світі. Зазначена світоглядно-дослідницька позиція пов'язана із необхідністю наукового аналізу символів і знаків певної господарської культури; специфіки використання матеріальних ресурсів, включаючи географічні особливості тієї чи іншої країни; оригінальності форм господарської діяльності, у першу чергу, культури поділу праці.

Розкривається теза про те, що тільки економічні знання створюють можливості уречевлення енергії людей у результатах трудової діяльності, тому поняття структур життєдіяльності народу зберігаються в просторі його економічного буття у вигляді господарсько-виробничих матеріальних здобутків, а в текстах мислителів відповідної доби формулюються засади її національного духовного підґрунтя.

У підрозділі 3.3. *«Філософсько-методологічний аналіз некласичних методів і моделей економічних знань»*, спираючись на аналіз факторів зростання суспільного продукту, еволюції та модифікації форм і видів господарської діяльності, досліджуються проблеми сутності соціального розвитку, основних рушійних сил економічного поступу, напрямів соціалізації українського суспільства.

Наголошується, що еволюція ринкової економіки вільної конкуренції вела до суттєвої модифікації ознак товарного виробництва, що передбачало переосмислення багатьох існуючих теоретичних положень: на зміну уявленням класичної школи приходять ідеї маржиналізму, неокласицизму та інституціоналізму, які нівелюють питання про неминучий економічний крах капіталізму. Автор стоїть на позиції, що капіталістичний спосіб виробництва має своєрідний імунітет, свою внутрішню межу, він містить революційну умову протиріччя та дисбалансу зсередини, тому саме ця межа не руйнує його, а, навпаки, стає джерелом подальшого розвитку, і чим сильніше загострюються протиріччя, тим більше капіталізм змінює й урізноманітнює форми впливу на продуктивні сили та виробничі відносини і не дає себе знищити. Але теоретичні положення Маркса були інтерпретовані тільки в одному напрямку російськими й українськими «ортодоксальними» марксистами і владним силовим шляхом перевірялись протягом століття на відповідних національних територіях. У зв'язку з цим, приділено особливу увагу аналізу теорії українських мислителів, які відстоювали ідею соціально-економічного поступу в системі еволюції капіталістичних відносин, але не змогли їх практично реалізувати.

Показано, як безпосереднє сприйняття абстрактної односкладної нетоварної концепції державного соціалізму сформувало основу економічної платформи партії більшовиків, яка розпочала найскладніший експеримент над народним господарством країни. Доведено, що складається «класична» ситуація розриву ризоморфного середовища, тобто відбуваються перманентні зміни сформованої конфігурації та семантики, коли сегментні лінії опиняються на лініях вислизання, але в умовах сучасних трансформаційних процесів з'являється можливість повернення до принципово визнаних економічних ідей та практики їх господарської реалізації.

У підрозділі 3.4. *«Філософська концепція поступу і суспільних перетворень як спосіб відродження національних соціально-економічних знань»* досліджується проблематика узгодження сучасних світових і національних тенденцій розвитку як між собою, так і з попередніми напрямками. Масштаби та питома вага кожного з визначає можливість моделювання національної соціально-економічної перспективи розвитку країни в умовах глобалізованого світу.

Аналізуючи механізм соціально-економічного поступу як однієї з форм світоперетворення, була запропонована відповідна схема реалізації. Фіксуючи певні

зрушення, які не мають всеохоплюючого загальносуспільного характеру, процес поступу започатковується тільки в одному місці, а потім у вигляді хвилі поширюється та охоплює інші різноманітні центри. Вони, у свою чергу, реагують створенням власних дійових хвиль, у результаті виникає як економічний, так і суспільний «вир життя», що народжує нові форми й явища, які неможливо було спрогнозувати заздалегідь. Даний процес не завжди носить лінійний характер і не вимагає, щоб в ньому вбачали прогресивний розвиток, він уособлює творчий підхід, а тому його наслідки можуть мати суперечливий характер. Зазначений принципово аструктурний і нелінійний спосіб організації соціально-економічного буття створює відповідні умови для потенціалу його креативного саморозвитку та безліч можливостей для самоконфігування.

Доведено, що поступ визначає пріоритетність поліфонії начал, можливість їх взаємозв'язку в системі перетворень, враховує функціонування та вплив квантово-енергетичних процесів, волевиявлення людини, колективну ініціативу народу в системі економічно-господарських зв'язків. Сенс філософії поступу полягає в тому, що він на засадах свободи волі людини набуває рис методології позитивного об'єднання національно розмаїтих складових у таку творчу конфігурацію, яка створює особливе соціально-економічне буття в ситуації невизначеності сучасного економічного світу.

У розділі 4 **«Становлення неоекономічних знань постіндустріальної фази розвитку світової спільноти»** автор детальніше аналізує проблемний континуум категоріального апарату неоекономіки та процедуру його легітимізації. Здійснюються спроби дослідити механізми специфіки становлення мови економічної науки як універсального засобу об'єктивізації індивідуальної свідомості та культурної традиції в ситуації сучасних трансформаційних процесів у світовому господарстві.

У підрозділі 4.1. **«Своєрідність понятійно-категоріальної матриці економічної теорії в постіндустріальну епоху»**, демонструючи безперервний процес конструювання категоріального апарату економічних знань, було запропоновано надати йому характер «перефази». Підкреслено, що у структурі єдиної мережі інтрадискурсу зустрічаються вкраплення різних дискурсивних елементів – «преконструктів», які вибудовують всередині дискурсу та уособлюють собою мовний механізм адаптації інших дискурсивних фрагментів. У процесі різноманітних інтелектуальних впливів такі вкраплення можуть безсистемно знищуватися, але на їхньому місці не виникає порожнечі. Поступово такі лакуни заповнюються спочатку новими образами-метафорами, які формуються саме в той момент, коли в свідомості вже з'являються відповідні ментальні образи, а ситуація виділення з них найбільш актуальних у процесі мислення та мовної діяльності створює можливості набуття ними концептуального характеру. У свою чергу, концепти, максимально нарощуючи понятійний обсяг, набувають універсального категоріального характеру зв'язку структури, створюючи тим самим просторовий континуум категоріального апарату тієї чи іншої науки.

Доведено, що архітектоніка категоріального апарату економічної науки не має жорсткої структури та організаційно відповідає принципам функціонування ризоми,

коли базові економічні категорії мають полісемантичний характер відповідно до «вільної гри структури». Різоморфне середовище забезпечує процедурі перетворень категоріального апарату пластичність і заперечує її підпорядкованість закономірностям розвитку в системі визначень класичної раціональності. Як правило, кардинальних змін категоріальна мережа набуває у період зародження нових наукових парадигм, у той момент, коли попереднє традиційне трактування економіко-господарських явищ і процесів має стабільно визначений характер. Зазначена процедура становлення нових категоріальних одиниць та смислове наповнення традиційно визнаних категорій часто відбувається на засадах протиставлення їх семантичному ряду, що історично склався у межах попередніх систем наукових знань та сприяє оформленню семіотичного стилю як особливого способу інтерпретації текстів певної епохи. Такі форми залежать від того типу раціональності, якому суспільство надає пріоритетності, фактично відбувається процедура легітимізації знань, в результаті якої формуються так звані «культурні знання», або епістема. Сьогодні кожна наукова дисципліна володіє своїм дискурсом, тобто кожна дисципліна створює свою специфічну «форму знання» у вигляді зчеплення структурних значень, які мають свої правила трансформацій та перетворень.

У підрозділі 4.2. «Неоекономічні знання як чинник становлення нового міжнародного поділу праці та якості життя світової спільноти», розглядаючи поступовий перехід від логіки поділу трудового процесу за системою Тейлора до становлення та впровадження принципів ключових компетенцій, що містять комбінації, які складаються з рівня науково-технологічного забезпечення, колективної багатофункціональної освіти та можливостей новітніх способів розповсюдження інформації, підкреслено, що галузі, які максимально будуються на застосуванні інтелектуальної та нематеріальної праці, набагато швидше захоплюють й відстоюють свій територіальний простір, від якого залежить ефективність функціонування самого капіталу. Запропоновано єдину концепцію постіндустріальної моделі стійкого розвитку як для економічно слаборозвинутих країн, так і для країн класичного індустріального розвитку з урахуванням суттєвих поетапних змін в системі міжнародного розподілу праці на засадах заміщення та нової комбінації головних сфер і цілей виробництва.

Автор обстоює думку, що сучасні зміни в системі виробничих відносин і міжнародному поділі праці визначаються як процес, що підтверджує перехід до принципів й механізмів неоекономіки. Проаналізувавши такі протиріччя як посилення тенденції до поляризації світової економіки у вигляді формування негативного ефекту «примусового відставання», або «цифрової прірви», зазначили, що всередині таких процесів створюються можливості для появи нових моделей соціально-економічного стійкого розвитку на засадах взаємодоповнюючих типів знань. Враховуючи потенційну здатність тієї чи іншої країни до інноваційних змін, у зв'язку з тиском неоліберальної політики, яка базується на міжнародному поділі ринків між найбільш економічно розвинутими країнами, обмеження знань системою інтелектуальної власності, а також блокування практичного застосування сучасних екологічних і холістичних знань, складаються принципові засади для можливості

формування наднаціональної опозиції, яка б змогла відстоювати пріоритет прав громадського суспільства перед комерційною логікою та новою системою патентування знань.

У підрозділі 4.3. **«Соціально-філософська концептуалізація меж неоекономіки в дискурсі глобалізованого світу»** доводиться, що найважливішим явищем сучасних економіко-господарських відносин є зростання обсягу таких інтелектуальних факторів як інформація, знання, нові види творчості. Їх вже можна розглядати як самостійні елементи формування вартості. Зростання впливу таких факторів на економічні процеси сприяє змінам у методиках розрахунку господарських показників ефективності, які сьогодні знаходяться у стані становлення.

Доведено, що нові тенденції та масштаби неоекономіки зумовлюють обмежений характер її розвитку через неможливість точного аналітичного прогнозування результатів економіко-господарської діяльності та невизначеність понятійно-категоріального апарату. Процес поступового формування постіндустріального суспільства набуває кризового характеру, коли порушуються традиційні зв'язки господарських суб'єктів, стабільні економічні пропорції, норми та стандарти господарської системи. Попередні механізми розподілу поступаються місцем численним способам перерозподілу ресурсів і багатства. Відбувається модифікація механізмів господарського регулювання і процес взаємного поєднання перебудови кожного визначального елементу господарського механізму, наприклад, виробничої, транспортної, енергетичної галузей в єдину модель економічного розвитку. Такий перехід вимагає не тільки значно більшого накопичення капіталу, підвищення мобільності внутрішнього ресурсного потенціалу, а й забезпечення змістовних перетворень у найбільш консервативній духовній сфері суспільства.

У розділі 5 **«Суперечності евристичного простору сучасної економіки: праксеологічний аспект»** аналізується головна проблема дискусії про емпіричну значимість неоекономіки. Демонструється неможливість точної фіксації статистичними та аналітичними методами фактично створеної вартості завдяки нематеріальному характеру різних видів нових наукомістких продуктів та недооцінка відпрацьованих висококваліфікованими працівниками людино-годин у сфері наукомістких послуг.

У підрозділі 5.1. **«Проблема побудови адекватних теоретичних моделей економічної трансформації у постсоціалістичних країнах»** доведено необхідність структурного аналізу та дослідження принципів засад організації людської практики для того, щоб подолати недоліки процесу спеціалізації та розподілу праці, що формуються в різних сферах суспільної діяльності.

Посткомуністичні трансформаційні процеси не можуть мати лінійного характеру, природа таких процесів подібна до переміщення в маловідомій місцевості та залежить від багатьох не прогнозованих факторів, тому головне завдання дослідника полягає у можливості більш точно відслідковувати реальне переміщення суспільства у соціетальному просторі. Складність поставленої проблеми активізує пошук такої системи координат, осі якої відбивали б головні напрямлення сучасних трансформацій. Категорія «типологічний простір»

застосовується для порівняння та класифікації найрізноманітніших соціальних об'єктів. Особливість соціетальних типологічних просторів полягає в тому, що осями координат виступають соціальні характеристики цілісних суспільств або держав. Конструювання таких просторів дозволяє порівнювати як стани окремих суспільств у ті чи інші часові періоди, так і синхронні стани багатьох окремих суспільств. Доведено, що аспекти постсоціалістичних трансформаційних процесів ефективніше за все вивчати саме в подібних просторах.

Доведено, що найбільш адекватним засобом дослідження посткомуністичних трансформацій є конструювання відкритих соціетальних просторів, які суттєво розширюють можливості науки у дослідженні та прогнозуванні прийнятних для людей суспільного існування в контексті соціально-економічних практик. Праксеологічний аспект економічних знань, включаючи принципи та засади міждисциплінарного підходу, забезпечує методологію комунікації як між окремими суміжними дисциплінами, так і з самою господарською практикою. У даному випадку соціальна філософія немов би забезпечує занурення конкретної пізнавальної проблеми в різні наукові контексти, вона створює можливості залучення різноманітних ресурсів і способів до процесу вирішення конкретних економіко-господарських проблем, а також суттєво змінює уявлення про суб'єкт діяльності. Замість аморфного, з невизначеними соціальними орієнтирами індивіда, з'являється такий суб'єкт суспільства, який включається в структуру його найрізноманітніших зв'язків і водночас сам бере участь в їх створенні.

У підрозділі 5.2. **«Людський потенціал як джерело праксеологічної спрямованості економічних знань»**, досліджуючи функціонування структурних одиниць у неоекономіці на рівні мікроекономічного аналізу, з'ясовано, що такі дослідження пов'язують передусім з процесом формування новітніх конкурентних умов існування на ринку та прагненням підприємств застосовувати ефективні способи господарювання і зростання прибутків. Фактично підприємства стають рушієм неоекономіки, яка зі свого боку стимулює їх подальший розвиток. Даний процес включає в себе не лише науково-технічні інновації, а й інше важливе джерело соціально-економічного прогресу – організаційні зміни, які безпосередньо пов'язані із змістовним наповненням поняття людського капіталу, зі зростанням ролі якого у процесі виробництва виникають нові форми організації та оплати праці.

Наголошується, що нагальною потребою стає необхідність розроблення методик точного виміру темпів науково-технічного прогресу, оскільки тільки він може забезпечити стабільний темп зростання народного господарства на довготривалу перспективу та вирішити головну дилему: чи зводиться неоекономіка лише до пришвидшення, панівного за часів індустріального суспільства, технічного прогресу, або вже сам науково-технічний прогрес повинен пройти певні стадії перетворень та набути зовсім інших властивостей. Доведено, що перехід від «старої» до нової економіки може тимчасово призвести не тільки до ігнорування відкритого нового економічного потенціалу, а й до зниження продуктивності. Пов'язано це з тим, що спочатку мають бути зруйновані попередні економічні структури, перш ніж ефективно почнуть розвиватися нові, тому відкритою залишається дискусія стосовно продуктивності неоекономіки через принципове

вирішення проблем методології, динаміки, темпів і характеру змін структурних економіко-господарських одиниць та рівнів.

Обґрунтовано ідею, що неоекономіка стає джерелом суттєвих структурних соціально-економічних змін, причому роль людського капіталу щодо основного капіталу постійно зростає, а той факт, що таким капіталом володіти неможливо, створює унікальну ситуацію, коли визначальними показниками стабільного економічного розвитку стає не загальний обсяг продуктивності праці, а принципово нові якості комунікації у межах виробничої системи.

У підрозділі 5.3. *«Інтелектуальний капітал як ключовий фактор формування сучасної системи національних економічних знань»* досліджується процес сучасних постсоціалістичних трансформацій економіко-господарської сфери суспільного життя в Україні, який включає одночасне існування декількох способів виробництва. Промисловий капіталізм, що орієнтується на використання великих об'ємів уречевленого постійного капіталу, стрімко змінюється когнітивним капіталізмом, для якого істотним є використання нематеріального капіталу, синонімами якого стають поняття «людський капітал», «капітал знань» або «інтелектуальний капітал». Такі глибокі зміни перехідного періоду безпосередньо пов'язуються і з новим характером перетворень самої праці. Абстрактна праця, починаючи з часів А. Сміта, трактувалася як джерело вартості, сьогодні набуває більш складного характеру, тобто продуктивна праця, що вимірюється в одиницях виробленого продукту за одиницю часу, замінюється так званою нематеріальною працею, котра вже не піддається вимірюванню класичними способами, а виконавець не може бути підпорядкованим певним інструкціям, тому що зазначений процес носить індивідуальний творчий характер. Таку працю-діяльність не можна виміряти формально-кількісними методами, а тому і неможливо створити фіксовані інструкції та конкретну систему посадових обов'язків для працівників з вимогами однозначного виконання.

Показано, що в умовах майбутнього панування нематеріальної форми праці, головними ознаками якої стають комунікація та кооперація між користувачами безперервного потоку інформації, а витрачений час вже не можна вважати критерієм створеної вартості, людина повинна зробити суб'єктом своєї праці саму себе. Доведено, що соціально-філософський зміст категорії «людський капітал» включає в себе ринкову фінансову оцінку втіленої у людині потенційної здатності та надбаних навичок приносити дохід, але при цьому втрачається умовна межа між працею, освітою та відпочинком, тобто особистість стає сама для себе постійно функціонуючим «підприємством», стає робочою силою для себе, як постійний капітал, що вимагає безперервного відтворення та модернізації.

Опрацьовується ідея, що в умовах становлення економіки знань формується основний конфлікт майбутніх соціально-економічних відносин: з одного боку, відбувається процес максимального заміщення фізичної праці та багатьох людських навичок новітніми інструментальними технологічними можливостями, а з іншого боку, все більше проявляються ознаки процесу утворення нової реальності на засадах творчої праці та особистої свободи людини в суспільстві. Єдиною пропозицією для вирішення такої дилеми сьогодні є забезпечення реального права

всіх людей на необмежений вільний доступ до комунікативних форм знань та надбань культури, але таке положення не вичерпує розв'язання означених проблем та вимагає подальших наукових досліджень гуманітарного виміру.

У підрозділі 5.4. *«Освітньо-економічний процес в Україні: інноваційні механізми і проекти»* здійснюється соціально-філософський аналіз сучасних перспектив національної економічної освіти України, досліджуються її потенційні ресурсні можливості в глобальній системі координат.

Показано, що налагодження власного національного ефективного механізму створення та реалізації освітніх проектів пов'язане з особливою складністю цього завдання та зумовлене специфікою освіти як суспільного блага, що не може продукуватися та розподілятися переважно за допомогою ринкового механізму. Ризоматичний характер перетворень ринкової організації призводить до того, що з'являється можливість створювати нові варіації певної структури за допомогою творчого комбінування навичок, знань та здібностей людини задля досягнення максимально корисного ефекту.

Доведено, що складний характер інноваційної діяльності вимагає мінливої структури, яка вирізняється тим, що в ній з'являються можливості ефективного співвідношення різноманітних компетенцій. Ми використовуємо поняття ключової компетенції, як можливості конструкції нових освітніх модулів і видів ринкових економічних одиниць за рахунок творчого комбінування (синергії) ідей, навичок і здібностей людини. Інноваційні компетенції завжди містять три комбінації: рівня технологій, колективної багатofункціональної економічної освіти, можливості та способи розповсюджувати інформацію. До основних ключових компетенцій зазначеного процесу належать науково-технологічна синергія економічних процесів, національно-сміслове поле парадигми виробництва, синергія багатofакторної економічної освіти, інтегральна інформаційно-технологічна модель синергії дослідження. Наведена комбінація компетенції створює так званий синергетичний простір, або конфігурований синергійний ефект в освітньо-економічному процесі. У той час як стратегія стає ланцюгом, що пов'язує внутрішні та зовнішні фактори, набуваючи оптимальної форми для зміцнення їх взаємодії. Конфігурування передбачає наявність спеціального інструмента конфігураційного синергізму – конфігуратора, за допомогою якого стає можливою побудова спеціальної структурної моделі. Конфігуратор слугує зображенням структури об'єкту дослідження, тобто синтезує системні знання про його стан в єдину програмну модель.

У підрозділі 5.5. *«Ціннісно-сміслові засади сучасної економічної освіти»* розширено ідею, що в умовах сучасного світового ринкового господарства головною в економічних знаннях стає націленість на досягнення конкретного ефективного економічного результату, а освіта визначається як різноплановий соціальний інститут з надання послуг відповідного характеру. Перед індивідом постають завдання осмислити та оцінити ситуацію глобалізаційних економічних перетворень та сформулювати особисте ставлення до процесу відповідних соціальних змін. Осмислення глобальних процесів можливе лише на основі розуміння тих ідей, зміст яких уособлюється в різних видах духовної та інтелектуальної діяльності, тому

економічна освіта повинна включати весь простір знань: від знаків, термінів, символів до ідей, вчень та сформованих теорій, інакше кажучи – рівні буденного, наукового та філософського знання. Але освоєння інтелектуального потенціалу національної філософії економіки в умовах зростаючого інформаційного простору, обумовлюється фрагментарністю свідомості, створює перешкоди для самоідентифікації особистості та може привести до втрати рефлексивних якостей самого знання, тому сучасна система освіти повинна мати «запас свободи», який створюється полікультурністю. Необхідним стає формування системи такого гуманітарного пізнання, яка б мала відкритий і незавершений характер, саме цим пояснюється різноманітність та метафоричність сучасної наукової термінології, також прийоми пізнання не мають вже строго визначеного характеру, відповідно тут не можна однозначно використовувати критерій точності.

Доведено, що певному типу культури має відповідати певна освітня модель, підґрунтя якої створюють культурні традиції та цінності того чи іншого народу. У той час коли класична раціональність відзначалася жорсткою логікою висловлювань, то в сучасній культурі думка рухається завдяки «випадковим» траєкторіям, а домінуючою рисою мислення стає асоціативність. Прецедент набуває великого значення у логіці нової раціональності, тому вміння вхопити, зрозуміти те нове, що з'явилося тут і тепер, вписати його в свою практичну діяльність, відразу відмовившись від стереотипу, становить особливість типу мислення сучасної культури.

Продемонстровано, що сучасна навчальна гуманітарна програма постає в основному як компроміс між вказаними вище чинниками, її освоєння внаслідок цього потребує не лише інтелектуальних зусиль, але й самостійної аналітичної роботи на таких принципах як принцип соціокультурної автохтонності; принцип діалогічності та полілогічності або діалектики; принцип предметності. Доведено, що теоретичною основою даного підходу перш за все є конструктивізм, який підкреслює активну роль учня у створенні або «конструюванні» знань на базі особистої теоретичної діяльності в процесі виявлення істини й оригінальних форм міркування. Виховувати здатність до критичного мислення, яке означає виявлення зацікавленості у творчих спробах дослідницького пошуку, причому термін «критичне мислення» може стосуватися практично всіх сфер розумової діяльності.

Шостий розділ **«Трансформаційні вектори смислового поля неоекономічної діяльності XXI століття»** присвячується осмисленню соціально-економічних реалій сучасного життя людини та оформлює конструктивні теоретичні концепції до вирішення окреслених проблем. Дане завдання є настільки складним, що навіть підходи до його вирішення можуть претендувати на статус окремих філософських теорій і напрямків. Мова йде не тільки про ринки товарів, послуг та робочої сили, а й про принципи формування моделі цілісного світового господарства на основі розвитку культурних, духовних та економіко-господарських зв'язків між країнами та регіонами. Виходячи з такого постулату, формується доленосна теоретико-економічна проблема сучасної епохи: чи підпорядковується існування всіх ринкових інститутів певним універсальним законам суспільного

поступу й який ступінь впливу національних та етнічних культур на процес їх функціонування.

У підрозділі 6.1. *«Філософсько-антропологічний вимір економічного знання рубежу XX-XXI століття»* розглядаються базові положення сучасного європейського соціально-економічного проекту розвитку, де головним з них стає можливість забезпечення існування рівноважного ринку, який підпорядковується класичним законам функціонування. Відповідно формуються засади економічної ідеології, які підводять суспільство до думки, що ринкові цінності є визначальними не тільки для європейської або північноамериканської цивілізації, а повинні визнаватися будь-якою спільнотою. Такий підхід часто пояснюється інстинктивним бажанням людини, він рухає всім світом незалежно від епохи та культури народів і має бути звільненим від тиску традиційних культур.

Автор обстоює думку, що особливості формування сучасної організації ринків у системі різних економіко-господарських культур світу, з точки зору економічної антропології, обумовлюються принциповою багатоукладністю капіталістичного господарства, в структурі якого неформальна економіка повинна розглядатися не як історичний пережиток, а як необхідний елемент сучасних світових механізмів розвитку глобальної економічної культури. Дослідження генези економіко-антропологічного знання та визнання його статусу в науковій системі соціально-філософських досліджень є необхідною умовою розв'язання проблеми взаємодії господарсько-виробничої культурної традиції спільнот та етносів з економічною системою сучасного світового ринку.

Доведено, що економічна антропологія концентрує свою увагу на загальнолюдських, стійких природних, антропокультурних та особистісних якостях Homo oeconomicus, узятих в її суспільно-історичній плінності та світоглядній системі архетипів. Вона базується на засадах філософської рефлексії та господарсько-виробничих знаннях у певному типі культури, а також на антропологічних параметрах людського образу в економічному бутті.

Обґрунтовується ідея, що розв'язання зазначених проблем є неможливим без урахування особливого соціально-історичного досвіду, економіко-господарської культури, специфічних принципів і засобів життєзабезпечення, що були сформовані кожним суспільством або цивілізацією протягом багатовікового існування. Економіко-антропологічний науковий дискурс створює можливість дослідження еволюції економічних відносин та специфіку соціальної структури починаючи з доіндустріального періоду господарювання тієї чи іншої спільноти, використовуючи при цьому функціональний аналіз культур, польові дослідження та інші методи антропологічної науки, а також одну з таких головних особливостей сучасної глобалізації, як становлення єдиного процесу антропогеоценосу.

У підрозділі 6.2. *«Виклики глобалізованої економічної справедливості та можливості її реалізації»* здійснюється аналіз сучасного світового господарства з точки зору своєрідного морального виміру людського існування, який пов'язує собою дві такі найважливіші складові, як добро та користь. Онтологічний аспект співвідношення даних категорій сприяє вирішенню дилеми між поняттям загальної моральності у сфері ринкових відносин та особистими економіко-господарськими

інтересами людини. Розкривається процес визнання іманентного характеру належності моральних принципів як для кожної людини, так і для ділового спілкування в умовах ринкової системи. Підкреслюється, що справедливість завжди вважалася важливою інституцією у системі соціальних цінностей, що регулює взаємовідносини між людьми з приводу розподілу, перерозподілу, обміну, дарування на принципах свободи господарського вибору, можливостей високих доходів та матеріального добробуту, ознаках престижу та відповідного соціального статусу, сприятливі можливості розвитку та реалізації підприємницьких здібностей.

Опрацьовується ідея звернення до лексико-семантичних обставин значення поняття справедливості та з'ясовується етимологія слов'янського значення слова «справедливість». Доведено, що слов'янський контекст надає поняттю рівності не юридичного, а економічного сенсу. Окрему увагу приділено проблемі можливості реалізації свободи людини в ринкових умовах світового господарства, що складає сучасне розуміння економічної справедливості. Наголошується, що справедлива система сучасних соціально-економічних орієнтацій повинна включати такі основні компоненти як вирішення проблеми співвідношення «власності» та «влади» в національно-культурному, історичному та політичному розрізі; посилення уваги до проблематики розподільчої та моральної справедливості; здійснювати теоретико-методологічне забезпечення розвитку ділових етичних засад у сфері культури виконання договорів, угод, взаємних зобов'язань; вимагати дотримання ідеалу невідчужених прав – економічних свобод, які є дарованими кожному індивідові, сприяючи тим самим цивілізованому повороту до національно-культурного самозабезпечення свого народу в контексті світових економічних надбань та творчої реалізації особистості в різних галузях суспільного життя.

У підрозділі 6.3. **«Теоретико-економічна матриця трансформаційних процесів в Україні на початку XXI століття»** показано, що спроби соціально-філософського осмислення такого складного та багатовимірного феномену, якими є національні проекти розвитку країни в XXI ст., ініціюють побудову моделей, що базуються на історично визнаних конкретних типах раціональності. Підкреслюється, що якщо класична форма рефлексії традиційно зводилася до логіко-гносеологічного аналізу системи відповідного знання, то в посткласичній філософії починають домінувати аксіологічно-орієнтовані підходи в дослідженні структури і динаміки наукового пізнання. Пояснення такої зміни парадигмальної настанови аналізу соціально-економічних процесів передбачає реконструкцію гносеологічних концепцій з унеможливленням двох крайностей: від абсолютної аксіологічної нейтральності наукових досліджень до обґрунтування тези про її соціокультурну ангажованість. Більшість концепцій класичної епістемології концентрували увагу на принципових гарантіях адекватності або істинності теоретичних моделей відповідним типам філософської інтерпретації пізнання, наприклад, діалектичному матеріалізму, але не гарантували прогнозованих результатів їх застосування в реальному часі.

Автор доходить висновку, що філософсько-методологічний підхід в умовах перетворення знань у суспільному та соціально-економічному поступі на рушійну силу повинен забезпечити інваріантною ціннісною характеристикою різних

наукових версій безперервний процес модернізації спеціалізованих економічних знань, тому потребує подальшого дослідження ризоматична соціально-філософська інтерпретація сучасних економічних моделей та методології трансформаційних процесів в Україні в контексті досягнення стійкого суспільного розвитку.

У **Висновках** узагальнюються основні результати дисертаційного дослідження. Зокрема, зазначено, що актуальність проблематики шляхів і способів світового економічного поступу, констатація розуміння того, що на відміну від попередніх уявлень про закономірний економічний прогрес телеологічної гегельянської концепції та марксизму з'являються пропозиції оперувати не тільки поняттями законів розвитку, а й варіативними тенденціями. Вони набувають принципово інші механізми господарської практики та економічного прогнозування в ситуації пластичного ризоморфного середовища. Така трансформаційна ситуація в економіко-господарській сфері дозволяє запропонувати розгорнуту номадологічну концепцію відмови не тільки від попередньо зазначених теорій, а й поступовий відхід від характерних ознак класичної метафізики презумпції.

Можливості сформованої онтології спрямовуються на теоретичну реконструкцію та перетворення економічного буття соціуму на принципах розриву ризоми та переходу сегментарних ліній існування на лінії вислизання за допомогою функціональної дії теоретичних конструктів і прекоконструктів дискурсивних практик, які надають можливість розпізнавати та аналізувати предметне поле економічної науки. Відповідно, здійснено цілісний соціально-філософський аналіз феномену дискурсивної формалізації проблемного поля економічних знань, що виступає не тільки живим уособленням процедури самоузгодження тексту, під якою розуміється формально фіксована знакова конструкція економіко-господарського буття, але й єдиним способом актуалізації потенційних соціокультурних смислів економічних знань.

На початку XXI ст. явно став проявлятися процес ускладнення світової соціальної, політичної і економічної системи, відбувається її трансформація в багаторівневу нелінійну систему, яка характеризується численними перехрестями структурних соціально-економічних дискурсів, дослідження яких сьогодні тільки розпочинається. Всі зазначені положення формують підґрунтя та можливості продуктивного дослідження дискурсивних практик економічного знання завдяки методологічним можливостям теорії номадологічної концепції для процедури смислового навантаження неоекономічного знання. Доведено, що архітектоніка категоріального апарату сучасної економічної науки не може мати жорсткої структури та організаційно відповідає принципам функціонування ризоми.

Сучасна когнітивно-ціннісна парадигма економічного знання характеризує світову систему господарських координат, визначає напрями та способи їх перетворень, кількісні та якісні параметри тощо. Вона створює необхідний контекст, у межах якого формуються відмінні риси та властивості основних тенденцій неоекономіки: якісно новий поділ праці, регулярне оновлення технологічних рівнів виробництва, трансформація відносин найманої праці, принципово нова мотивація економічної діяльності, соціокультурна еволюція та посилення в її рамках впливу національної економіко-господарської традиції певного народу, інтелектуальний та

високопрофесійний освітній потенціал, віртуалізація світової фінансової системи тощо. Усі ці чинники, безпосередньо впливають на духовну сферу людської життєдіяльності, що максимально виявляється через самореалізацію творчого потенціалу людини, її духовних інтересів, вищих цінностей та ідеалів.

Основу такої парадигми створює власне національно-сміслові поле економічного розвитку, яке завдяки соціокультурним принципам будується на традиціях, світорозумінні, історичному досвіді, мові, цінностях та господарських цілях кожного народу, що дає змогу створювати такі зразки економічної культури, які здатні вивести економіку України і реальну національну методологію життєзабезпечення на якісно новий рівень функціонування.

Умови функціонування сучасної ринкової економіки вимагають від кожного економічного суб'єкта наявності такої риси характеру як індивідуальна цілеспрямованість. Вона надає можливість людині діяти відповідно до самостійно обраних мотивів і цілей, тим самим забезпечується її господарська свобода. У такій ситуації досить актуальним стає здійснення аналізу детермінованої взаємозалежності вільних дій суб'єктів ринкової економіки з суспільно-визнаними нормами, моральними та релігійними цінностями, тобто виникає суперечність між оптимальним співвідношенням максимально ефективних результатів економічної діяльності, з одного боку, та системою соціальних орієнтирів і цінностей, з іншого. Вони стають результатом синтезу особливого історичного досвіду, культури, вірувань, специфічних принципів і засобів життєзабезпечення, що були здобуті кожним народом протягом багатотисячолітнього існування. У контексті зазначених положень розкрито специфічні характеристики способу буття національних форм економіко-господарських відносин і соціальної структури суспільства в контексті єдиного процесу антропогеоцену та обґрунтовано можливості ефективного використання потенціалу економіко-антропологічної дискурсивної практики як базової засади інтелектуальної перебудови соціокультурних систем.

Об'єктивний аналіз глобалізаційних процесів у соціально-економічній сфері буття стає можливим лише на засадах взаємного балансу зазначених складових сучасної теоретико-економічної матриці трансформаційних процесів в Україні. Відповідно, доведено субстанціональну рівнозначність можливостей неокейнсіанських, неокласичних, інституціональних моделей становлення ринкової економіки у дискурсі глобалізованого світу, а також моделей економічного зростання на пріоритетних засадах використання можливостей теорії людського капіталу, що допоможе не допустити розпорошення своїх особистих координат життєдіяльності у світі фіктивно-віртуальної концепції «нового світового порядку».

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

Монографія:

1. Герасимова Е.М. Економічне знання у дискурсі становлення глобалізованого світу: соціально-філософський аналіз: [монографія] / Е.М. Герасимова. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2008. – 336 с.

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Герасимова Е.М. Майбутнє свідомості людини в умовах домінування віртуальної реальності / Е.М. Герасимова // Вища освіта України. – 2003. – №3. – С. 107-112.
2. Герасимова Е.М. Стратегія розвитку систем вищої освіти і конфігурований синергетичний ефект національного освітньо-економічного процесу в Україні / Е.М. Герасимова // Практична філософія: Науковий журнал. – 2007. – №1. – С. 10-21.
3. Герасимова Е.М. Філософія загальнокультурного контексту постмодерністської концепції освіти / Е.М. Герасимова // Вища освіта України. – 2007. – №2. – С. 42-48.
4. Герасимова Е.М. Менталітет в структурі цінностей і цілей економічного знання / Е.М. Герасимова // Мультиверсум. Філософський альманах: [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.В.Лях]. – Вип. 62. – К.: Український центр духовної культури, 2007. – С. 71-92.
5. Герасимова Е.М. Філософсько-методологічний аналіз неklasичних методів і моделей в системі економічного знання у творах вітчизняних мислителів середини ХІХ - ХХ століть / Е.М. Герасимова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – 2007. – № 63. – С. 61-82.
6. Герасимова Е.М. Розмисли просвітницької економічної думки в Україні наприкінці ХVІ – середини ХVІІІ століття на засадах функціонування національного духовного потенціалу / Е.М. Герасимова // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2007. – № 14 (27). – С. 182-195.
7. Герасимова Е.М. Сильова поліфонія інтерпретації прояву економічного буття в українському інтелектуальному дискурсі / Е.М. Герасимова // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Поліграфічний центр «Фоліант», 2007. – Т. ХVІІІ. – С. 428-438.
8. Герасимова Е.М. Статус економіко-антропологічних досліджень в системі соціально-філософського знання / Е.М. Герасимова // Мультиверсум. Філософський альманах: [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.В.Лях]. – Вип. 67. – К.: Український центр духовної культури, 2008. – С. 140-156.
9. Герасимова Е.М. Філософська концепція поступу як національна методологія соціально-економічних перетворень в Україні / Е.М. Герасимова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – 2007. – №72. – С. 26-36.
10. Герасимова Е.М. Проблема економічної справедливості в системі соціально-філософського знання / Е.М. Герасимова // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2007. – № 16 (29). – С. 108-122.
11. Герасимова Е.М. Діалогові моделі в методології розуміння сучасних економічних процесів / Е.М. Герасимова // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – Вип. 10. – К., 2007. – С. 248-258.

12. Герасимова Е.М. Соціально-філософські аспекти інноваційної моделі економічного розвитку України / Е.М. Герасимова // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2008. – Т. XXI. – С. 328-339.

13. Герасимова Е.М. Менеджмент освіти: економічний ресурс розвою / Е.М. Герасимова // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – Вип. 12. – К., 2008. – С. 300-309.

14. Герасимова Е.М. Гуманітарні засади методології економічного пізнання / Е.М. Герасимова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – 2007. – №75. – С. 23-33.

15. Герасимова Е.М. Ціннісний характер інформаційних процесів в соціально-економічній сфері постіндустріального суспільства / Е.М. Герасимова // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: [зб. наук. пр.]. – №1(7). – К.: НАУ, 2008. – С. 180-185.

16. Герасимова Е.М. Соціально-філософський зміст категорії «людський капітал» у межах постсоціалістичної трансформації українського суспільства / Е.М. Герасимова // Гілея (науковий вісник): [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.М.Вашкевич]. – Вип. 13. – К., 2008. – С. 233-241.

17. Герасимова Е.М. Гуманітарний вимір функціонування економіко-виробничих структур в умовах неоекономіки / Е.М. Герасимова // Мультиверсум. Філософський альманах: [зб. наук. праць] / [гол. ред. В.В.Лях]. – Вип. 70. – К., 2008. – С. 14–25.

18. Герасимова Е.М. Праксеологічний аналіз контексту сучасних ринкових трансформацій у постсоціалістичних країнах / Е.М. Герасимова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – 2008. – №78. – С. 28-38.

19. Герасимова Е.М. Економічна ідеологія: критичний дискурсивний аналіз / Е.М. Герасимова // Політичний вісник: [зб. наук. пр.]. – К.: «ІНТАС», 2008. – Вип. 35. – С. 17-28.

20. Герасимова Е.М. Соціально-епистемологічний аналіз сучасного економічного знання / Е.М. Герасимова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – 2008. – №79. – С. 82-91.

21. Герасимова Е. М. Зміст економічного знання як самовираження нового міжнародного поділу праці та якості життя світової спільноти / Е.М. Герасимова // Мультиверсум. Філософський альманах: [зб. наук. пр.] / [гол. ред. В.В.Лях]. – Вип. 72. – К., 2008. – С. 9-19.

22. Герасимова Е.М. Категорія «дискурс» як інструмент формалізації проблемного поля економічного дослідження / Е.М. Герасимова // Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 7. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: [зб. наук. пр.]. – К.: НПУ ім. Драгоманова, 2008. – № 18 (31). – С. 112-120.

Статті в інших наукових виданнях:

23. Герасимова Е.М. Основні фактори впливу християнської релігії на процес формування національної економіки України / Е.М. Герасимова // Колізії синтезу

філософії і релігії в історії вітчизняної філософії (до 180-річчя Памфіла Юркевича та 130-річчя Семена Франка): Український часопис російської філософії. Вісник Товариства російської філософії при Українському філософському фонді. – Вип. 7. – Полтава: АСМІ, 2007. – С. 527-535.

24. Герасимова Е.М. Концептуалізація соціокультурних принципів економічного знання в контексті інтеграції українського суспільства в сучасне світове господарство / Е.М. Герасимова // Нова парадигма: Журнал наукових праць / [гол. ред. В.П.Бех]. – 2007. – № 65. – Ч. 1. – С. 145-152.

25. Герасимова Е.М. Соціально-економічні аспекти глобальних проблем / Е.М. Герасимова // Глобалізація та цивілізаційні виклики у сучасному світі: Збірник матеріалів круглого столу (18 квітня 2007 р.). – Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські обереги», 2007. – С. 19-28.

26. Герасимова Е.М. Інноваційний контекст дослідницької програми створення сучасних проектів вищої економічної освіти в Україні / Е.М. Герасимова // Вища освіта України. – Додаток №2. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т. 1. – Рівне: РДГУ, 2007. – С. 149-153.

27. Герасимова Е.М. Проблематика принципу «відповідального позазнаходження» дослідника в методологічній культурі економічної науки / Е.М. Герасимова // Гуманізм у контексті динаміки сучасного суспільства: Зб. матеріалів круглого столу. – Чернігів: Вид-во ЧДПСТП, 2008. – С. 11-16.

28. Герасимова Е.М. Економічна освіта як диференційоване направлення соціальної політики в Україні / Е.М. Герасимова // Філософсько-антропологічні студії' 2008. – К.: «Стилос»; Д.: ДНУ, 2008. – С. 77-83.

29. Герасимова Е.М. Перспективи національної економічної освіти в глобальній системі координат / Е.М. Герасимова // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару 29-30 травня 2008 р. – Полтава: Полт. держ. пед. ун-т, 2008. – С. 42-47.

30. Герасимова Е.М. Соціально-економічні стратегії в контексті світової протидії «порядок - хаос» / Е.М. Герасимова // Вища школа: проблеми і пошук (філософія, культура, політика, методика): Збірник матеріалів науково-практичного семінару. – Чернігів: Видавництво ЧДПСТП, 2008. – С. 10-17.

Тези доповідей на конференціях:

31. Герасимова Е.М. Економічний стиль мислення як об'єкт філософсько-світоглядної рефлексії / Е.М. Герасимова // Дні науки філософського факультету – 2007: Міжнародна наукова конференція (19 квітня 2007 р.): Матеріали доповідей та виступів. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – Ч. V. – С. 26-28.

32. Герасимова Е.М. Економічна освіта в умовах глобалізації / Е.М. Герасимова // Сучасні тенденції розвитку економіки, освіти та науки в контексті євроінтеграції: Матеріали XI науково-практичної конференції ЧДІЕУ. – Чернігів, 2007. – С. 240-242.

33. Герасимова Е.М. Цінності, норми, духовні орієнтири та релігійні ідеали українського народу як регулятори економічної взаємодії / Е.М. Герасимова //

Лівобережна Україна у Всеукраїнському філософсько-культурному вимірі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернігів, 21 вересня 2007 р.). – Чернігів: ЧДІЕУ, 2007. – С. 13-15.

34. Герасимова Е.М. Ключові компетенції стратегії управління економічною освітою в Україні / Е.М. Герасимова // Українська освіта у світовому часопросторі: Матеріали Другого Міжнародного конгресу (м. Київ, 25-27 жовтня 2007 р.). – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2007. – Кн. 1. – С. 112-113.

35. Герасимова Е.М. Економіко-технологічна реальність людства: пошук шляхів дослідження соціально-філософської проблеми / Е.М. Герасимова // Дні науки філософського факультету – 2007: Міжнародна наукова конференція (16 - 17 квітня 2008): Матеріали доповідей та виступів. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Ч. III – С. 15-17.

36. Герасимова Е.М. Економічний дискурс у теорії світового господарства / Е.М. Герасимова // Всеукраїнська науково-практична конференція (м. Чернігів, 3-4 квітня 2008 р.): Матеріали доповідей та виступів. – Чернігів, 2008. – С. 115-118.

37. Герасимова Е.М. Функціонування економічного знання у формі інформаційних ресурсів / Е.М. Герасимова // Освіта, наука та виробництво у регіональному розвитку: Міжнародний інноваційний форум (м. Чернігів, 21-23 травня 2008 року): матеріали доповідей та виступів. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2008. – С. 113-116.

38. Герасимова Е.М. Онтологічний статус інноваційно-технологічних факторів у дискурсі становлення економіки знань / Е.М. Герасимова // Імперативи розвитку України в умовах глобалізації: Міжнародна науково-практична конференція (м. Чернігів, 24-26 вересня 2008 року): Матеріали доповідей та виступів. – Чернігів: ЧДІЕУ, 2008. – С. 184-187.

АНОТАЦІЇ

Герасимова Е.М. Економічні знання у дискурсі становлення глобалізованого світу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2009.

У дисертації репрезентовано адекватний образ дискурсивності сучасних економічних знань у процесі глобалізаційних перетворень світового господарства в його основних вимірах і формах. Досліджується процедура становлення сучасного номодологічного проекту теорії, методології та механізмів існування соціально-економічної сфери буття постіндустріального суспільства, яка базується на принципових положеннях практики формування неоекономіки в умовах пластичного ризоматичного середовища.

У контексті неоекономічної проблематики здійснено комплексний соціально-філософський аналіз специфіки функціонування національного економічного знання в епоху глобалізації, досліджено його структуру, змістове навантаження та

можливості соціально-креативного потенціалу як теоретико-методологічної основи концепції цивілізаційного розвитку сучасного українського суспільства.

Ключові слова: економічні знання, дискурс, дискурсивні практики, неоекономіка, глобалізація, номадологія, ризома, національний освітньо-економічний процес.

Герасимова Э.Н. Экономическое знание в дискурсе становления глобализованного мира. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени доктора философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2009.

В диссертации представлен адекватный образ дискурсивности современного экономического знания в процессе глобализационных изменений мирового хозяйства в его основных измерениях и формах. Исследуется процедура становления современного номодологического проекта теории, методологии и механизмов существования социально-экономической сферы бытия постиндустриального общества, которая основывается на принципиальных положениях практики формирования неэкономике в условиях пластичной ризоматической среды.

В контексте неэкономической проблематики осуществляется комплексный социально-философский анализ специфики функционирования национального экономического знания в эпоху глобализации, исследовано его структуру, смысловые нагрузки и возможности социально-креативного потенциала как теоретико-методологической основы концепции цивилизационного развития современного украинского общества.

Ключевые слова: экономическое знание, дискурс, дискурсивные практики, неэкономике, глобализация, номадологія, ризома, национальный образовательно-экономический процесс.

Elvira M. Herasimova Economic Knowledge in discourse of globalized world formation. – Manuscript.

Thesis for obtaining the Academic Degree of Doctor of Philosphic Science for the speciality 09.00.03 – social philosophy and historic philosophy. – Drahomanov National Pedagogical University. – Kiev, 2009.

The Thesis presents an adequate image of discursiveness of modern economic knowledge in the process of globalization conversion of world economy in its basic forms and dimensions. There has been researched a procedure of development of modern nomodologic concept of theory, methodology and mechanisms of social and economic existence of post industrial society based on practice of formation of neo-economy under condition of ductile rhizomatic environment. There has been proved that architectonics of categorical set of modern economic science cannot have an inflexible structure and in structural way corresponds to rhizoma functioning principles, meaning that fundamental economic categories acquire polysemantic nature in accordance with the «free structural

game» of neo-economy, ensuring in such a way a formation of new type of legitimacy of modern scientific economic knowledge;

Having provided a complex analysis of phenomena of discursive formalization of problematic issue of social and economic research, there has been proved in the Thesis that discourse is not only an alive embodiment of the procedure of text self coordination meaning formally a fixed sign structure of economic existence but the single way of actualization of potential social and cultural senses of economic existence. Only a mechanism of functioning of intellectual discursive practices makes possible a procedure of formation of semantic field in frames of which substantial inceptions, methodologies and models of economic activities of certain communities are being interpreted and accustomed.

The Thesis presents problems of ways and modes of world economic development and transformations, proves the idea that unlike previous concepts of general development and natural economic progress of teleological Hegelian and Marxism concepts, there has been emerged proposals to handle not only development laws categories but also variation tendencies. They acquire basically other mechanisms of economic practice and economic forecasting under condition of globalized world formation. Such transformational situation in economic sphere allows to offer a broad nomadologic concept of refusal not only from the theories sated above but also a gradual withdrawal from typical features of classical metaphysics of presumption. Possibilities of developed ontology are directed to theoretical reconstruction and transformation of economic existence of society on principles of rhizoma disruption and transition of segmental existence lines to slip lines at the expense of functional action of theoretical structures and pre-structures of discursive practices giving possibility to identify and analyze an object field of the economic science.

The Thesis identifies and researches transformational vectors of the semantic field of neo-economic activity at the beginning of the 20th Century and analyses modern social and economic matrix array of transformational processes in Ukraine as rhizomatic social and philosophic interpretation of modern economic models and methodologies, proves substantial equivalence of neoclassical institutional models of market economy development including models of economic growth on the basis of using opportunities of human capital theory.

In the context of neo-economic problems there has been made a complex social and philosophic analysis of peculiarities of functioning of national economic knowledge in the epoch of globalization, researched its structure, semantic load and possibilities of social and creative potential as theoretic and methodological basis of civilization development concept of modern Ukrainian society.

Key words: economic knowledge, discourse, discursive practices, neo-economics, globalization, nomadology, rhizoma, national educational and economic process.